

Heidi Gautun

Hjemmebarna

**En evaluering av språkstimulerende tiltak
til 4–5-åringer som ikke går i barnehage**

Heidi Gautun

Hjemmebarna

En evaluering av språkstimulerende tiltak
til 4–5-åringar som ikke går i barnehage

© Fafo 2007
ISSN 0804-5135

Innhold

Forord	4
Kapittel 1 Innledning	5
1.1 Data	7
1.2 Rapportens oppbygging	7
Kapittel 2 Antall barn som ikke går i barnehage	8
2.1 Antall barn uten barnehageplass, med mangelfulle norskferdigheter.....	8
2.2 Hvorfor går ikke barna i barnehage?	10
2.3 Oppsummering.....	11
Kapittel 3 Oppstart og organisering.....	13
3.1 Grorud	13
3.2 Søndre Nordstrand.....	14
3.3 Grünerløkka og Sagene	14
3.4 Oppsummering.....	14
Kapittel 4 Rekruttering	16
4.1 Rekruttering til språkstimuleringstiltakene	16
4.2 Rekrutteringsutfordringer	17
4.3 Hvor mange barn, og hvilke barn deltar i tiltakene?	18
4.4 Oppsummering.....	19
Kapittel 5 En beskrivelse av tiltakene	20
5.1 Hvor omfattende er tilbudet?	20
5.2 Hva slags tilbud er gitt?.....	20
5.3 Hvor stabil har deltakelsen vært?	21
5.4 Oppsummering	22
Kapittel 6 Hvordan oppleves tiltakene?	23
6.1 Trives barna?.....	23
6.2 Språkutvikling	23
6.3 Foreldredeltakelse	24
6.4 Sluses barna videre til barnehage?	25
6.5 Oppsummering	26
Kapittel 7 Avslutning	27
7.1 Barnehagedekning for 3–5-åringer varierer mellom bydelene.....	27
7.2 Økonomi og geografisk avstand er hyppigst oppgitte grunn til at barna ikke går i barnehage.....	27
7.3 Bydelene har organisert og utformet tiltakene forskjellig	28
7.4 Flest barn rekrutteres gjennom helsestasjon.....	28
7.5 Barna trives, og lærer	29
7.6 Noen av barna sluses videre til barnehage.....	29
7.7 Hva nå?	29

Forord

Kunnskapsdepartementet ga i desember 2006 Fafo i oppdrag å evaluere prosjekt med ambulerende pedagoger i regi av Oslo kommune. Ambulerende pedagoger er en tjeneste som går ut på å gi 4–5-åringer som ikke har barnehageplass et språkstimuleringsstilbud. I evalueringen er tiltak og deltakere kartlagt, samt erfaringer med tiltakene slik de oppleves av de mest sentrale aktørene, dvs pedagogene, assistentene, helsesøstre og foreldre. Oppdragsgiver har oppnevnt en referansegruppe for prosjektet, og denne har bestått av Hege Sevatdal (Kunnskapsdepartementet) og Ragnhild Walberg (Oslo kommune). Begge skal ha en stor takk for spennende diskusjoner og gode kommentarer til notatet. Åse Løset (Oslo kommune) skal ha takk for å ha bidratt med tall fra Oslostatistikken som viser dekningsgrad i barnehager for 4–5-åringer. Jeg vil også takke Hanne C. Kavli (Fafo) som har kvalitetssikret notatet. Prosjektet har hatt en stram tidsramme. Både prosjektledere og kontaktpersoner i bydelene, pedagoger og assistenter i tiltakene, helsesøstre og ikke minst foreldre skal ha en stor takk for at de på kort varsel og forespørsel har svart ja til å la seg intervjuet.

Oslo, juni 2007

Heidi Gautun

Kapittel 1 Innledning

Oslo er Norges mest sammensatte by. Innbyggerne har bakgrunn fra 168 ulike land og i skolen undervises det på 28 språk (Bråthen et.al. 2007)¹. Totalt sett har nesten en av fire innbyggere innvandrerbakgrunn.² Blant barn og unge under 20 år er andelene enda høyere – en av tre. Samtlige av Oslos bydeler har en høyere andel innvandrerbefolkning enn landsgjennomsnittet, men det er likevel store variasjoner mellom bydelene. I Bydel Søndre Nordstrand har 41,3 prosent av innbyggerne innvandrerbakgrunn – mot 10,7 prosent i bydel Nordstrand. Helsestasjonenes kartlegging av førskolebarn i Oslo i 2006 viser at 38 prosent av de kartlagte barna er flerspråklige. ¼ av disse viste seg å ha behov for norskstimulering.³ Språklige ferdigheter er en forutsetning for å fungere godt i et samfunn. I den offisielle integreringspolitikken og i barne- og ungdomspolitikken framheves barnehagebruk som et sentralt integreringspolitisk virkemiddel. Barnehager tilbys i en periode i barns liv da de er svært påvirkelige i språkutviklingen. Flere foreldre med minoritetsbakgrunn deler denne oppfatningen. En undersøkelse som Djuve og Pettersen gjennomførte i 1998 viser at mange foreldre med minoritetsbakgrunn ønsker barnehageplass til sine barn, og først og fremst ut i fra ønsket om at barna skal lære norsk⁴. De fleste 4–5-åringer, både barn med norsk bakgrunn og barn med foreldre som er født i utlandet har i dag barnehageplass i Oslo. Andelen barn med minoritetsbakgrunn som går i barnehage er imidlertid lavere. Hvor godt foreldrene til barna som ikke går i barnehage, og barna behersker norsk varierer, men det er flere av disse barna som er sårbare fordi de ikke lærer språket av andre barn, og heller ikke av foreldrene.

Selv om de fleste barn i dag har et tilbud om barnehageplass, står fortsatt noen utenfor. I den grad disse barna samtidig står uten andre arenaer der de kan praktisere norsk før skolestart er det bekymringsfullt. De som begynner i første klasse uten å kunne norsk har et dårligere utgangspunkt enn andre, og risikerer å bli hengende etter gjennom hele skolegangen Oslo kommune fikk derfor høsten 2005 midler fra Kunnskapsdepartementet for å gjennomføre et toårig forsøk med tiltak som går ut på å tilby 4–5-åringer som ikke har barnehageplass grunnleggende norsk opplæring før skolestart dersom de skulle ha behov for dette. Intensjonen har ikke vært å gi et konkurrerende tilbud til barnehager. Tvertimot har det vært en målsetting å informere og prøve å motivere foreldre til å søke barnehageplass gjennom tiltakene.

Fire bydeler inngår i dag i forsøket. Bydelen Grorud fikk midler i 2005, og Sagene og Grunerløkka startet opp i januar 2006. Bydelen Stovner fikk også prosjektmidler i 2005, men avsluttet forsøket da de fikk innvilget midler fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet til et forsøk med gratis kjernetid for alle fire- og femåringer i bydelen. Med gratis kjernetid blir

¹ Magne Bråthen, Anne Britt Djuve, Tor Dølvik, Kåre Hagen, Gudmund Hernes, Roy A. Nielsen (2005), Levekår på vandring. Fafo rapport 2007:05.

² Innvandrerbefolkningen omfatter ifølge Statistisk sentralbyrå personer som selv har innvandret til Norge og har to utenlandsfødte foreldre, og personer som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Den siste gruppen omtales gjerne som etterkommere. Mange av de barna tiltakene retter seg mot er trolig etterkommere av innvandrere.

³ Kilde:IMDi 27/-07. http://imdi.no/templates/CommonPage____676.aspx

⁴ Djuve, Anne Britt og Hanne Cecilie Pettersen (1998), Må de være ute om vinteren? Oppfatninger om bruk av barnehager i fem etniske grupper i Oslo. Fafo rapport 262

barna tilbudt fire timer gratis barnehage per dag. Barnehageplassen er dermed gratis for barn som benytter seg av et kortidstilbud, mens de som får heldagsplass kun betaler for timer utover de fire timene per dag. Søndre Nordstrand overtok Stovners plass i prosjektet ambulerende pedagoger, og fikk midler til språkstimulerende tiltak høsten 2006. Det er de fire bydelene som deltok høsten 2006 som er evaluert.

Forskningsstiftelsen Fafo har fått i oppdrag å evaluere forsøket, og har belyst følgende spørsmål: Hvor mange 4–5-åringer i hver av de fire bydelene er uten barnehageplass? Hvor mange av disse har mangelfulle norskferdigheter? Hva er årsakene til at barna ikke går i barnehage? Bydelene i Oslo er forskjellige og har organisert sine tjenester på ulike måter. Gjelder også dette hvordan de fire bydelene har organisert språkstimuleringstiltakene? Hvem har hatt det overordnede ansvaret i bydelene, og hvilke etater er pedagogene ansatt i? Hvor er tiltakene lokalisert? Har tiltakene vært en videreføring av eksisterende tiltak, eller er det helt nye tiltak som er startet opp? I prosjektet ambulerende pedagoger har det vært en målsetting at bydelene skal samarbeide, og dele faglige ressurser ved å bruke det samme personellet i tiltakene. Har bydelene valgt å samarbeide om tiltakene? I tilfelle ikke, hva er årsaken?

Andre spørsmål som er belyst i evalueringen er: Hvordan har barna blitt rekruttert til språkstimuleringstiltakene utenfor barnehagen? Hvilke tjenester har samarbeidet om å rekruttere barn, og hvordan vurderer de som jobber i tilbudene og de mest sentrale samarbeidspartnerne samarbeidet? Videre er årsakene til hvorfor noen av foreldre har takket nei til språkstimuleringstiltakene belyst. Antall barn som deltar i tilbudene er på et gitt tidspunkt høsten 2006 rapportert, samt kjønnsfordeling, og hva slags landbakgrunn barna har. Er det bare barn med innvandrerbakgrunn, eller er det også etnisk norske barn som mottar disse tilbudene?

Det ligger utenfor mandatet å evaluere det pedagogiske innholdet i språkstimuleringstiltakene som er gitt, men noen spørsmål som beskriver tiltakene er belyst. Disse er hvor mange timer i uka tilbudet gis. Hvordan språkstimuleringen har blitt tilbudt, individuelt eller i grupper. Hvilke metoder som er brukt. Om foreldrene har deltatt i opplæringen, og hvor stabil deltakelsen har vært, dvs om barna møter opp hver gang eller har hatt mye fravær.

Heller ikke effekten av språkstimuleringstiltakene kan undersøkes innenfor rammen av denne undersøkelsen. Gjennom å snakke med de som har vært involvert – enten som foreldre og brukere av tilbudet eller som en del av det offentlige apparatet rundt, er det likevel mulig å si noe om hvordan et lite utvalg av de sentrale aktørene opplever innsatsen. Temaet er belyst gjennom følgende spørsmål: Hva slags nytte har barn og foreldre hatt av tiltakene? Har barna hatt glede av å delta, har barna fått bedre språk, har foreldrene deltatt, og lært noe av tiltakene? Har foreldrene blitt informert om, oppmuntret til, motivert for og søkt barnehageplass? Har barna det er søkt for fått barnehageplass?

Å vurdere språkferdigheter hos barn er ingen lett oppgave og har heller ikke vært hovedokuset i dette notatet. Kategoriene og tallene som inngår i dette notatet bygger på helsesøsters registrering av norskferdigheter i forbindelse med 4-årskontrollen. I denne undersøkelsen går vi ikke nærmere inn i kvaliteten på denne registreringen.

1.1 Data

Evalueringsrapporten er utarbeidet på bakgrunn av følgende datakilder:

- 1) Intervjuer med de fire prosjektlederne/kontaktpersonene i bydelene for å få en oversikt over tiltak, relevant dokumentasjon, og navn på pedagoger som så er blitt kontaktet og intervjuet. Prosjektlederne/kontaktpersonene har i tillegg blitt stilt spørsmål om alle problemstillingene som er belyst i evalueringen. Det varierer hvor tett oppfølging, og hvor mye detaljkunnskap prosjektlederne/kontaktpersonene har om tiltakene. Intervjuene ble gjennomført i januar 2007.
- 2) Intervjuer med fire pedagoger og tre assistenter som jobber i tiltakene. Intervjuene ble gjennomført i januar og februar 2007.
- 3) Intervjuer med seks helsesøstre fra helsestasjoner som dekker hele det geografiske området i bydelene som det rekrutteres barn til tiltakene fra. Helsesøstre har blitt stilt spørsmål om hvor mange barn de registrerer ikke går i barnehage, og som har dårlig norsk språkforståelse, og hva de mener er grunnene til at disse barna ikke går i barnehage. Helsesøstre ble valgt som informanter på bakgrunn av informasjon som kom fram i intervjuene med prosjektledere og pedagoger. Helsestasjonen blir framhevet som den viktigste samarbeidspartner og rekrutteringsinstans til språkstimuleringstiltakene. Intervjuene ble gjennomført i januar og februar 2007.
- 4) I tillegg er det gjennomført intervjuer med seks foreldre til barn som har deltatt i språkstimuleringstiltakene. Informanter er rekruttert gjennom ansatte i tre tiltak. Ansatte orienterte foreldre om evalueringen, og spurte om noen ville la seg intervju. Foreldrene ble gjort oppmerksomme på at det var frivillig om de ville la seg intervju, og at de ville forbli anonyme. Fire mødre og to fedre er intervjuet. Tre har pakistansk bakgrunn, en informant har vokst opp i Algeri, en i Marokko og en i Irak. To av foreldrene kunne ikke snakke norsk, og ble intervjuet med en annen forelder til stede, som fungerte som tolk. Denne løsningen ble valgt framfor autorisert tolk på grunn av stramme økonomiske og tidsmessige rammer rundt evalueringen. Spørsmål som er belyst gjennom disse intervjuene er: hvordan har foreldrene blitt informert og rekruttert til tilbudet, hvorfor går ikke barna i barnehage, hva må til for at de eventuelt vil søke plass, har foreldrene deltatt i tilbudet, trives barna i språkstimuleringstiltakene, og hvilken effekt opplever de tilbudene har hatt på barnets norsk språkutvikling? Intervjuene ble gjennomført i mars og april 2007.

1.2 Rapportens oppbygging

I kapittel to presenteres en oversikt over antall 4–5-åringer i de fire bydelene som ikke går i barnehage. I dette kapitlet belyses også årsaker til at barna ikke går i barnehage, slik henholdsvis foreldrene, pedagoger, assistenter, prosjektledere og helsesøstre ser det. I kapittel tre beskrives oppstart og organisering av språkstimuleringstiltakene, og i kapittel fire hvordan barna har blitt rekruttert til tiltakene. I kapittel fem gis en nærmere beskrivelse av tiltakenes innhold, og i kapittel seks er fokus satt på hvordan informantene opplever disse. Avslutningsvis diskuteres funn i et kapittel syv.

Kapittel 2 Antall barn som ikke går i barnehage

I dette kapitlet presenteres en oversikt over antallet 4–5-åringene fra hver av de fire bydelene som ikke går i barnehage. Oversikten er basert på tall fra Oslostatistikken 2006⁵ og intervjuer med helsesøstre. Det varierer hvor god oversikt de 7 helsestasjonene i de fire bydelene har. Enkelte helsestasjoner har kartlagt alle barna som sogner til deres helsestasjon, ved andre helsestasjoner er det på bakgrunn av informasjon fra helsesøstre mulig å tegne et grovt bilde, mens ved andre helsestasjoner igjen er det store mørketall. Tilslutt belyses spørsmålet om hvorfor barna ikke går i barnehage, ved hjelp av intervjuene med helsesøstre, prosjektledere, pedagoger, assistenter og foreldre.

2.1 Antall barn uten barnehageplass, med mangelfulle norskferdigheter

Søndre Nordstrand

Ifølge Oslo statistikken var det en dekningsgrad på barnehageplasser per 15 desember 2006 på 86 prosent for aldersgruppen 3–5 år i Bydel Søndre Nordstrand. Det er gjennomført intervjuer med ei helsesøster ved Prinsdal helsestasjon og ei fra Bjørndal helsestasjon i bydelen. Ifølge helsesøster ved Prinsdal helsestasjon har helsestasjonen høy prestisje også blant etniske minoriteter som sokner til helsestasjonen, og så godt som alle barn møter opp til 4-årskontrollen ved helsestasjonen. Prinsdal helsestasjon har registrert og gitt oss tall på hvor mange barn som var til 4-årskontroll høsten 2006, hvor mange av disse som var uten barnehageplass, og som ble registrert å ha mangelfulle norskferdigheter. Enkelte av barna var 5-åringene som ikke hadde vært inne til konsultasjon før. 25 barn var til 4-årskonsultasjonen høstsemesteret 2006. Tretten av disse hadde innvandrerbakgrunn. Av hele gruppen som kom til 4-årskontroll var det kun 2 barn hadde ikke barnehageplass. Begge hadde innvandrerbakgrunn. En håndfull av de 23 barna som gikk i barnehage hadde privat barnehageplass. Åtte av de 25 barna ble under 4-årskontrollen registrert å ha dårlig norsk språk. Seks av de åtte barna med dårlig norsk språk hadde innvandrerbakgrunn. Syv av de åtte barna som snakket dårlig norsk gikk i barnehage. Det åttende barnet har minoritetsbakgrunn.

Ved Bjørndal helsestasjon sies oppmøtet fra minoritetsbarn å være dårlig, og det var vanskelig å fremskaffe en tallmessig oversikt tilsvarende den fra Prinsdal helsestasjon.

⁵ Oslostatistikken er et samlebegrep for den generelle, sektorovergrepene statistikkproduksjonen i Oslo kommune. Ansvaret for Oslostatistikken ligger i Utviklings- og kompetanseetaten. Oslostatistikkenes viktigste oppgave er å gi styringsinformasjon til den kommunale forvaltningen i form av statistikk innenfor områdene demografi, sosioøkonomi, arbeidsmarked og byggevirksomhet. Etaten har også forvaltningsansvaret for bydels- og standardsoneneinndeling (grunnkrets og kvartaler).

Grorud

Oslo statistikken viser en dekningsgrad på barnehageplasser på 71 prosent for 3–5-åringene i bydel Grorud per 15 desember 2006. Det er gjennomført intervju med ei helsesøster ved Grorud helsestasjon og ei helsesøster ved Romsås helsestasjon. Begge helsesøstrene forteller at de klarer å komme i kontakt med og få gjennomført 4-årskontroll på så godt som alle fireåringer. I hele bydelen var det til sammen 324 registrerte barn fra 2002-kullet i 2006. Av disse var det 23 som ikke hadde barnehageplass i 2006. Ti av disse barna stod på venteliste. Tallene endres imidlertid hele tiden fordi noen flere har søkt plass etter at de har vært til fireårs kontroll, og noen har også fått plass. I alt 51 barn ble i løpet av hele 2006 registrert å ha problemer med norsk språk.

Ved Romsås helsestasjon var 92 barn født i 2002 inne til kontroll i 2006. Noen av barna fra 2002-kullet har først kommet inn til 4-årskontroll i 2007, og enkelte barn født på slutten av 2001 var inne til 4-årskontroll i 2006. Av de 92 barna som var inne til kontroll var kun 25 etnisk norske. Seks av de 92 barna var uten barnehageplass, eller deltok ikke i språktilbud. Til sammen avdekket registreringen at 20 av de 92 barna hadde dårlig norsk språk. Ett av de 20 barna var etnisk norsk, og gikk i barnehage. Seks av de 20 gikk per februar 2007 ikke i barnehage. Alle var minoritetsbarn. Det var søkt om barnehageplass for fire av de seks barna. Vi fikk ikke tilsvarende tall fra Grorud helsestasjon.

Sagene

Ved Sagene var det ifølge Oslo statistikken en barnehage dekningsgrad på 73 prosent for aldersgruppen 3–5 år ved utgangen av 2006. Helsesøster ved Sagene helsestasjon forteller at de fleste barn, både etnisk norske og minoritetsbarn kommer til 4-årskontroll, men helsestasjonen må innkalle flere av minoritetsbarna flere ganger før de kommer. Helsestasjonen har ikke tall for hvor mange av barna som er uten barnehageplass. Fra og med august til og med desember 2006 var det i alt 120 barn som var inne til Språk 4 kartlegginger ved helsestasjonen. I alt 56 av barna var flerspråklig. 35 barn ble registrert å trenge støtte til norsk språk. Ingen av disse var etnisk norske.

Grunerløkka

I Grunerløkka bydel var det i desember 2006 ifølge Oslostatistikken en dekningsgrad på barnehageplasser på 67 prosent for barn i alderen 3–5 år. I Grunerløkka bydel forteller informanten at både Grunerløkka helsestasjon og Sinsen helsestasjon har et frafall på oppmøte på 50–60 prosent hver måned, og at det er en stor utfordring for bydelen å få fireåringene til kontroll. Helsestasjonen har kalt inn flere av barna tre ganger uten at de kommer. Flere av barna sies å være i utlandet store deler av året. Helsestasjonen har sjekket med Folkeregisteret for å se om barna har flyttet, men helsesøster sier at det stort sett har vist seg at barna ikke har flyttet. Noen av disse barna kan imidlertid likevel ha flyttet i og med at det ikke alltid er tilfelle at alle foreldre melder flytting. I løpet av høstsemesteret 2006 var 140 fireåringer inne til kontroll ved de to helsestasjonene. Av de 140 var 58 tospråklige. Men, antallet minoritetsbarn i bydelen er betydelig høyere enn de som møter opp på helsestasjonen. Ca 50 minoritetsbarn kom ikke til fireårskontrollen. Alle etnisk norske barn har møtt opp. Noen få først etter at de ble kontaktet etter at de ikke møtte opp etter første innkalling.

Alle de etnisk norske 4-åringene sies å gå i barnehage, og også flertallet av de 58 tospråklige barna som kom til kontroll. 15 av de 58 tospråklige barna var uten barnehageplass. Av de 15

har helsestasjonen klart å rekruttere noen til barnehage og språkgruppa. Det ble registrert at 34 av de 58 barna hadde problemer med norsk språk. Over halvparten av disse gikk i barnehage. Alle de 15 barna som ikke gikk i barnehage trengte opplæring i norsk språk.

I tillegg til barn som er bosatt i bydelen tar helsestasjonene i mot barn av foreldre som oppholder seg illegalt i Norge. Disse møter opp uten at helsestasjonen har kontaktet dem først, for å få vaksine. De blir ikke stilt spørsmål om hvor de kommer fra. I tillegg kommer det barn fra asylmottak, gjennomgangsleiligheter og krisesentre. Helsestasjonene tar i mot mange barn, og mange av disse må følges opp. Helsestasjonene opplever et stort press, og i følge helsesøster har de for lite ressurser til å klare de krevende oppgavene som både går ut på å klare å få alle til å komme til kontroll, og følge opp de som har problemer.

2.2 Hvorfor går ikke barna i barnehage?

Antall fireåringer som helsestasjonene har registrert ikke går i barnehage varierer mellom, og også innad i, bydelene. Prosjektledere, helsesøstre, pedagoger og assistenter oppgir en rekke ulike grunner til at barna ikke går i barnehage. Enkelte sier at foreldre har søkt om plass, men at det ikke er plasser nok i bydelen. Mangel på plasser oppgis også å være en grunn til at noen av foreldrene ikke søker. En informant sier: *Noen hadde søkt barnehageplass før de kom i tiltaket. Det er fortvilende at de ikke får plass. Det er kun ei som går i tiltaket som ikke vil ha barnehage plass. Alle vil ha plass, men det er ikke alle som har søkt. Det er ikke vits å søke når de vet det ikke er plasser nok. (Pedagog intervjuet i januar 2007).*

Informantene forteller om flere grunner til at foreldrene ikke vil at barna skal gå i barnehage. De fleste sier at økonomi og geografisk avstand har stor betydning. Videre at foreldrene ikke har råd til barnehageplass. Mange oppfattes som å ville takket ja om tilbudet var gratis. Å gå i barnehage koster. I tillegg til å betale for selve plassen er det en rekke ekstrautgifter, som for eksempel, foreldrekasse og utflukter som skal betales for. Flere av de intervjuede sier at foreldrene ikke vil ha plass, selv om de har fått tilbud om det, om ikke barnehagen ligger like i nærheten. Mødrene synes det er vanskelig med kald vinter, og de som har mange barn synes det er tungvint å levere og hente om det er langt til barnehagen.

En tredje grunn som oppgis dreier seg om manglende kjennskap til hva en barnehage er, og at de mener foreldrene ikke tenker at det er viktig at barna lærer norsk før de begynner på skolen. Informantene forteller at foreldrene sier at barna vil lære det de trenger når de begynner på skolen. To informanter sier at foreldre sier at det ikke er nødvendig at barna går i barnehage når mor ikke jobber, og at de ikke vil betale for barnehage når mor er hjemme. Enkelte av informantene sier også at de som ikke har utdanning selv ikke forstår hvor viktig det er med skole og utdanning for barnet.

En fjerde grunn som nevnes er at foreldrene er skeptisk til barnehage. Det kan ha sammenheng med at foreldrene ikke vet hva en barnehage er, men ikke nødvendigvis. Noen er skeptiske fordi de har sett at barn har blitt mer fysisk aktive og ulydige. Ei mor sier ”jeg er redd barnet mitt kan lære dumme ting av de andre barn, som det å være frekk”. En mor var skeptisk fordi hun syntest det var for dårlig renhold i barnehagen, og at det ikke ville være bra for barnet å være der på grunn av dårlig hygiene. Enkelte foreldre sies å være motstandere av barnehage, uten å ha noen særlig kjennskap til hva en barnehage er. Foreldrene mener at barna har det best hjemme. En informant sier. *”Vi kan sammenligne det med 60 tallet. Det var motstand mot barnehage da. Det ble sett på som noe kommunistisk. Det har vært en lang prosess. Det dreier seg*

ikke bare om økonomi, om de har råd. De har ikke vært med i den vestlige prosessen. (Pedagog intervjuet i januar 2007). Ei helsesøster sier at enkelte ikke vil ha barnehageplass fordi de mener det er viktig at barna først lærer sitt eget språk hjemme, og at barnas ferdigheter i morsmål blir dårligere når de begynner i barnehage.

En femte årsak som trekkes fram til at barna og familiene enten kan være vanskelige å etablere og opprettholde kontakt med, er lange utenlandsreiser. Noen av barna oppholder seg store deler av året med mor i hjemlandet. I denne gruppen finnes både barn som har gått i barnehage i perioder, men som blir tatt ut når de reiser, og barn som aldri har gått i barnehage. Ifølge helsesøstre er det disse barna det er vanskelig å få gjennomført 4-årskontroll på.

En siste grunn som oppgis er at enkelte barn kommer fra familier med store problemer. En som er intervjuet sier: *"Det er noe som ikke fungerer når de ikke har fått 4-5-åringer i barnehagen. De har problemer hjemme. Noen foreldre orker ikke. Gidder ikke. Ofrer ikke noe. Noen av familiene har veldig store problemer. At barna ikke går i barnehage tenker de er det minste problemet"* (Pedagog intervjuet i januar 2007).

Alle de seks foreldrene som er intervjuet ser det som viktig at barna deres lærer norsk før de begynner på skolen, og ønsker også barnehageplass. De framhever økonomi som den viktigste grunnen til at barn fra minoritetsfamilier ikke går i barnehage. Dette sies også å gjelde dem selv, men de oppgir også andre grunner til at deres eget barn ikke går i barnehage. Disse går ut på at de har søkt, men ikke fått plass, at de fikk plass da barnet var yngre, men tilvenningen for barnet ble opplevd som så tøff at barnet ble tatt ut av barnehagen, at det ble så byråkratisk å følge opp barnet som gikk i barnehage på grunn av nødvendig kontakt med sosialkontoret for å få dekket utgifter, og at mor var hjemmeværende og at familien derfor ikke syntest det var nødvendig at barnet gikk i barnehage. Ei mor sluttet også å arbeide for å være hjemme noen år fordi hun oppfattet det som best for barnet. Hun ville prioritere å være sammen med barnet de første årene, og sa *"det er ikke bare å stå opp tidlig og kaste de i barnehagen. Ihvertfall de 3 første årene. Jeg vil heller bruke tid på dem, framfor å tjene penger"*. Denne moren var veldig aktiv med å benytte ulike tilbud fra mandag til fredag slik at både barna og henne kom seg ut av leiligheten og kunne være sammen med andre barn og voksne.

2.3 Oppsummering

Tall fra Oslostatistikken per 15 desember 2006 viser en variasjon i barnehage dekningsgrad fra 67 til 86 prosent for barn i alderen 3-5 år mellom de fire bydelene. Intervjuene som er gjennomført med helsesøstre ved alle helsestasjoner i de fire bydelene som rekrutterer barn til språkstimuleringstiltakene tyder på at det i hvert fall ved enkelte områder i enkelte bydeler er flere 4-5 åringer som har barnehageplass enn de som har blitt registrert i bydelen. Det er vanskelig å få et fullstendig bilde over hvor mange som går i barnehage fordi det varierer hvor god oversikt de ulike helsestasjonene har. Ved Prinsdal helsestasjon i Søndre Nordstrand hadde 23 av 25 barn som var inne til 4 årskontroll i høstsemesteret 2006 barnehageplass. Så godt som alle 4 åringer i Grorud bydel sies å komme, akkurat som ved Prinsdal helsestasjon, til kontroll ved helsestasjonene. De fleste av barna som kommer til kontroll i Grorud bydel sies også å ha barnehageplass. I hele 2006 var det registrert 324 barn, fra årskullet 2002 i bydelen. 23 hadde ikke barnehageplass. Så godt som alle fireåringer sies også å møte opp til 4 årskontroll ved Sagene helsestasjon. Sagene helsestasjon har ikke oversikt over antallet barn som ikke har barnehageplass. Både Bjørndal helsestasjon i bydel Søndre Nordstrand og Sinsen Helsesta-

sjon og Grunerløkka helsestasjon i Grunerløkka bydel har problemer med å få oversikt, fordi mange av minoritetsbarna ikke kommer til 4-årskontroll. I Grunerløkka bydel er frafallet på hele 50–60 prosent blant de tospråklige barna. Kartleggingen som er gjort ved helsestasjonene viser at så godt som alle etnisk norske barn i fireårsalderen går i barnehage. Det ble avdekket at 148 barn har problemer med norsk språk, men det er som sagt store mørketall ved tre helsestasjoner. Flere av de barna som ble vurdert å ha mangelfulle norskferdigheter går i barnehage eller mottok et språkstimuleringstiltak da de var inne til 4-årskontrollen.

Det kan ikke på bakgrunn av intervjuene, verken med ansatte eller foreldre, gis en enkelt forklaring på at barna ikke går i barnehage. For flere dreier det seg om ulike grunner, og hva som er årsaken varierer også mellom barna. Ansatte forteller at det dreier seg om økonomi, geografisk avstand, manglende kjennskap til hva en barnehage er og hvor viktig det er at barna lærer norsk språk i en slik setting før de begynner på skolen, en skeptisk holdning overfor barnehager, reiser til utlandet store deler av året, og at det også er enkelte av familiene til barna som har store problemer. De to viktigste grunnene som oppgis er økonomi og geografisk avstand mellom hjem og barnehage. Foreldrene oppgir også økonomi som den viktigste grunnen i forhold til minoritetsfamilier generelt, men i forhold til deres egen situasjon oppgis flere forskjellige grunner, som å ha søkt men ikke få plass, at det ble for komplisert og tidkrevende å følge opp det å kontinuerlig måtte være i kontakt med sosialkontoret for å få dekket utgifter, at mor og far opplevde det som helt naturlig at barnet skulle være hjemme fordi mor er hjemmeværende, at mor opplevde det som så vanskelig at barnet slet med tilvenning at hun tok henne ut av barnehagen etter å ha prøvd noen uker, og mor sluttet å jobbe noen år for å unngå en stresset hverdag, og prioritere og følge opp barn og familie. Alle foreldrene ser det som viktig at barna får støtte til å lære norsk språk før de begynner på skolen slik at de ikke blir hengende etter de andre barna.

Kapittel 3 Oppstart og organisering

Bydelene i Oslo er forskjellige og har organisert sine tjenester på ulike måter. Er dette også tilfelle for språkstimuleringstiltakene i de fire bydelene? I dette kapitlet vil hver enkelt bydel bli beskrevet og sammenlignet i forhold til følgende spørsmål: Hvilken etat har utarbeidet søknad om midler, og hatt det overordnede ansvaret for tiltakene? Hvilken etat er pedagogene ansatt i? Er språkstimuleringstiltakene som har fått midler fra Kunnskapsdepartementet nyoppstartete tiltak eller en videreføring av allerede eksisterende tiltak i bydelen? Bydelene har blitt oppmuntret av Kunnskapsdepartementet og Oslo kommune sentralt til å samarbeide om tiltakene. Har bydelene valgt å samarbeide seg imellom om tiltakene, eller har de valgt egne løsninger?

3.1 Grorud

Grorud bydel har lang tradisjon for å tilby språkstimulering til 4–5-åringer som ikke går i barnehage. Allerede i 1999 startet de opp et prosjekt der 4–5-åringer ble tilbudt 9 timer i uka med gratis opplæring i norsk. Fra 2000 ble dette prosjektet videreført som en del av det ordinære tjenesteapparatet. Foreldrene betalte for språkopplæringen fram til 2005. Fra 2005 har midler fra ambulerende pedagoger prosjektet dekket utgiftene og barna har dermed blitt tilbudt gratis norsk kurs. Språkstimuleringstiltakene er knyttet til Språkenheten i bydelen, som er en tjeneste i avdeling for barn og unge. Språkenheten administrerer og organiserer også ”Tilskudd for å bedre Språkforståelsen blant minoritetsspråklige førskolebarn i førskolealder (Rundskriv F-02/2007 Statstilskudd til drift av barnehager). Språkenheten har som målsetting å rekruttere minoritetsspråklige førskolebarn til pedagogiske tilbud og tilrettelegge for støtte til språkstimulering i samarbeid med foreldre og øvrige tjenestetilbud. Enheten gir både støtte til tospråklige assistenter i barnehagene, veiledning til personalet etter behov, tiltak for barn uten ordinær barnehageplass og foreldreveiledningsgrupper, samt individuell veiledning.

Grorud og Stovner diskuterte et mulig samarbeid om tiltak da de fikk midler fra Kunnskapsdepartementet. Begge bydelene så det imidlertid som mer hensiktsmessig å jobbe hver for seg. De ønsket å bruke sine personalressurser i ulike tilbud i bydelen. Pedagoger og assistenter som er tilknyttet Språkenheten i Grorud bydel jobber både i barnehager, i tiltakene for 4–5-åringer som ikke går i barnehage, og veileder foreldre og personale i barnehagene.

Grorud har tre typer tilbud av språkstimuleringstiltak til 4–5-åringer som ikke går i barnehage. Tilbudene gis i lånte barnehagelokaler: det ene på Romsås i lokalene i en ordinær barnehage, 9 timer fordelt over 2 dager per uke og det andre på Ammerud, også 9 timer fordelt over 2 dager per uke. Noen av plassene er forbeholdt 3-, 4- og 5-åringer som har mødre som går på norskkurs i de samme lokalene. Men, det deltar også barn som ikke har mødre som tar språkkurs. Det tredje tilbudet startet opp på Kalbakken i september 2006.

3.2 Søndre Nordstrand

Søndre Nordstrand er den siste bydelen som fikk midler fra Kunnskapsdepartementet fra høsten 2006. Tiltakene er en videreføring av et forprosjekt "Språkgrupper på helsestasjon" i 2006, som har vært et samarbeid mellom Pedagogisk Fagsenter og helsestasjoner i Søndre Nordstrand. Tilbudet som gis ved hjelp av midler fra Kunnskapsdepartementet er som i det forutgående prosjektet etablert i bydelen som et samarbeidsprosjekt mellom helsestasjonstjenesten og Pedagogisk Fagsenter. Prosjektansvarlig er spesialkonsulent i Avdeling for barn og unge, som har det overordnede ansvaret for prosjektet, dets utforming, målsetting og framdrift. Det er ansatt en prosjektansvarlig i halv stilling i Pedagogisk Fagsenter som har det løpende ansvar for organisering og gjennomføring av prosjektet. I tillegg er det nedsatt en arbeidsgruppe bestående av spesialkonsulent fra avdeling barn og unge, leder og pedagog fra Pedagogisk Fagsenter og leder for helse- og skolehelsetjenesten for løpende rapportering om framdrift i prosjektet.

Søndre Nordstrand har av samme grunner som Grorud bydel valgt å tilby tiltakene uten å samarbeide med andre bydeler. De ønsker å bruke sine personalressurser i ulike tilbud i bydelen, som i barnehager, foreldreveiledningstiltak og språkgruppene for 4–5-åringene som ikke går i barnehage. Språkstimuleringstiltakene tilbys to grupper barn. Ett tilbud gis i lokalene til helsestasjonen på Bjørndal, og ett tilbud gis i lokalene til en minibarnehage like i nærheten av Prinsdal helsestasjon. På helsestasjonen på Bjørndal er det opprettet to grupper som får et tilbud 2 timer hver en gang per uke. I minibarnehagen fikk barna språktilbud en dag i uken. Selve språkgruppen og samtalen/modellæringen med foreldrene varte til sammen ca en time. Etter språkgruppen fikk foreldrene tilbud om å la barna leke med lekene i barnehagen. Noen har benyttet seg av dette.

3.3 Grünerløkka og Sagene

Bydelene Grunerløkka og Sagene som fikk midler til språkstimuleringstiltakene i januar 2006 ville prøve noe nytt og opprettet helt nye tiltak. De to bydelene har valgt å samarbeide om tiltakene. Pedagogisk Fagsenter i Grunerløkka bydel og Barnehageetaten i Sagene bydel søkte om midler, og ansatte to pedagoger, en i hver bydel som har jobbet sammen i to tiltak. Det ene har vært lokalisert i Grunerløkka, og det andre i Sagene. I utgangspunktet har de fått midler til å lønne en pedagog og en assistent, men de har valgt å tilføre egne midler, og ansette to pedagoger i heltidsstillinger i tiltakene. Ett tilbud gis i lokalene til en fritidsklubb i Grunerløkka bydel, og det andre gis i Sagene, på Bjølsen i lokalene til Skolefritidsordningen. Hver gruppe får 4 ½ timer to dager i uka, og barn fra begge tilbudene samles også en tredje dag ca tre timer i et felles tilbud på biblioteket i Grunerløkka bydel.

3.4 Oppsummering

De fire bydelene har organisert språkstimuleringstiltakene på ulike måter. Etatene som har utarbeidet søknad om midler, som har det overordnede ansvaret for prosjektet, og som peda-

gogene er ansatt i er forskjellige, og har ulike navn. Det er også forskjeller mellom bydelene med hensyn til om de viderefører tiltak, eller om de har startet opp helt nye tiltak. Grorud og Søndre Nordstrand viderefører allerede eksisterende tiltak, men Sagene og Grunerløkka har ved hjelp av midlene fra Kunnskapsdepartementet startet opp helt nye tiltak. Bydelene har også valgt forskjellig når det gjelder å samarbeide om tiltak. Sagene og Grunerløkka samarbeider, og Grorud og Søndre Nordstrand har valgt å tilby tiltak i sin egen bydel, uten å dele på pedagoger. De har ønsket å bruke sine personalressurser i flere forskjellige tiltak i bydelen, som språkopplæring i barnehager, foreldreveiledning og veiledning av personale i barnehagene. Språkstimuleringstiltakene gis i ulike lokaler, som barnehager, skolefritidsordning, fritidsklubb og helsestasjon, i bydelene.

Kapittel 4 Rekruttering

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hvordan barna har blitt rekruttert til språkstimulerings-tiltakene, og hvilke tjenester det er samarbeidet med om å rekruttere barn. Hvordan samarbeidet blir vurdert av involverte aktører belyses også. Språkstimuleringstiltakene som er tilbudt barna er gratis. Det er likevel noen foreldre som har takket nei til tilbudet. Hva er årsakene til det?

De fire bydelene har fått midler til pedagoger og assistenter i tiltakene på ulike tidspunkt. Grorud har fått støtte fra 2005, mens Sagene og Grunerløkka fikk støtte først fra januar 2006, og Søndre Nordstrand fra høstsemesteret 2006. I evalueringen er det undersøkt hvor mange barn som deltok i tiltakene høsten 2006. Kjønnfordeling og etnisk bakgrunn er også kartlagt. Kartleggingen er avgrenset til høsten 2006, både for å kunne sammenlikne aktiviteter i alle fire bydeler i samme tidsperiode og for å unngå å belaste informantene med omfattende datainnsamling.

4.1 Rekruttering til språkstimuleringstiltakene

I alle de fire bydelene forteller prosjektledere og de som jobber i tiltakene at den viktigste samarbeidspartneren er helsestasjonen som gjennom 4-årskontrollen kommer i kontakt med barn, og informerer foreldre om språktilbudet. Barna rekrutteres hovedsaklig gjennom helsestasjonene. Enkelte forteller også at de har kontakt med skolen, som oversender dem lister over barn som er skrevet inn til skolestart, ett år før de begynner, og som de vet ikke har barnehageplass. Foreldrene til noen av disse barna er deretter kontaktet av prosjektleder eller pedagoger i tiltakene. Rekruttering skjer også gjennom kanaler som barnehager, åpen barnehage og norskkurs for kvinner. I to bydeler er også barnevern og bibliotek informert om tilbudet. Prosjektleder og pedagoger i en bydel forteller at de aktivt oppsøker familier med 4–5-åringer som ikke har barnehageplass. Utgangspunktet for den oppsøkende virksomheten er lister fra bydelen over barn som ikke har barnehageplass. Familiene blir kontaktet både over telefon, og gjennom hjemmebesøk. En pedagog i ett av disse tiltakene forteller at de rekrutterer de fleste av barna selv. I alle bydelene forteller informanter at det i tillegg rekrutteres barn gjennom ”jungeltelegrafen”. Foreldre med barn i tiltakene forteller om tilbudet til andre foreldre. Fire av foreldrene som er intervjuet forteller at de kom i kontakt med språkstimuleringstiltaket gjennom helsestasjonen. En femte forelder sier at de ble kontaktet av den enheten i bydelen som språkstimuleringstiltaket er forankret i, og den sjettede informanten forteller at hun ble informert om da hun leste om tiltaket på en oppslagstavle på en butikk i et kjøpesenter.

Både de som jobber i tilbudene og helsesøstre oppgir at de har et godt samarbeid. Men, noen sier at det går an å gjøre mer ut av det, for eksempel ved at helsestasjonen gir informasjon til de som jobber i tiltakene om barn som de har rådet foreldre til å ta kontakt med språkstimuleringstiltaket om, og at de som jobber i tiltaket også gir en tilbakemelding til helsestasjonen om hvilke barn som har oppsøkt dem, og begynt i tiltaket. Det varierer hvor

gode rutinene er, i hvilken grad helsestasjonene og tiltakene utveksler informasjon, og hvor mye de samarbeider. I Grorud bydel fortelles det at det finnes klare samarbeidsrutiner mellom barnehagene, Språkenheten og helsestasjonen i etterkant av Språk 4- konsultasjonen for barn som trenger språkstimulering⁶. For de barna som har behov for norsk språkstimulering gis det melding til barnehagen barnet går i, og hvis barnet ikke har barnehageplass blir meldingen sendt til Språkenheten. Språkenheten inviterer foreldre med barn til Åpen barnehage for en samtale hvor fremtid og ulike muligheter for pedagogisk tilbud til barnet blir tatt opp, samt muligheter for mor til å gå på norskkurs ved siden av at barnet kan få tilbud. Foreldre kan også få tilbud om å delta i ICDP (International Child Development)- foreldregruppe på norsk, somalisk, urdu eller tamilsk. Dersom det ikke passer å delta i foreldregruppe, og familien har mindre barn, forsøker Språkenheten å motivere foreldrene til å ta med barna i åpen barnehage 2 dager i uka. I åpen barnehage kan foreldrene, og barna, også få veiledning av pedagog eller familieveileder dersom det er behov for det. Informanten fra Språkenheten forteller at en del av familiene flytter mye, og at barna derfor slutter og begynner i tilbud hele tiden. Derfor sier hun det er svært viktig å fokusere på hvilke tilbud foreldre bør få, som skal støtte og følge opp barna fremover i skole og utdanning. Dersom Språkenheten ikke får tak i foreldrene over telefon, eller gjennom skriftlige henvendelser går de på hjemmebesøk, og tar med en tospråklig assistent dersom det er nødvendig. For å få til rekruttering sies det at Språkenheten er avhengig av et tett samarbeid med helsestasjon, barnevern, norskkurs⁷ og nå NAV⁸.

4.2 Rekrutteringsutfordringer

I Grorud, der de har tilbudt språkstimuleringstiltak over flere år forteller informantene at de klarer å få rekruttert de fleste de er i kontakt med. Det er kun ett nytt tilbud det er vanskelig å få rekruttert til. Tilbudene er kjent i bydelen, og det sies at arbeidet som over tid er nedlagt for å informere foreldre om hvor viktig det er at barn lærer norsk språk før de begynner på bærer frukter. Informantene forteller imidlertid at de fortsatt må jobbe mye med rekruttering.

I de tre bydelene som ikke har holdt på så lenge oppgir informantene at rekruttering er et større problem. Tilbudene er ikke kjent, og de har ikke kommet så langt i arbeidet med å informere og motivere foreldrene. Ei helsesøster sier: *”Det tar litt tid å motivere de. I første omgang er det noen vi ikke har klart det med, men så har vi klart det. Folk trenger litt tid til å tenke seg om”*. Informanter fra disse bydelene forteller at det er lettere i dag enn da de startet opp. Akkurat som i Grorud bydel oppgis geografisk avstand til tilbudet som viktigste årsaken til at foreldre takker nei. Foreldre takker også nei fordi de syns tilbudet er for lite. I Søndre Nordstrand får barna en dag i uka en time språkopplæring, og deretter får foreldrene en time opplæring i hvordan de skal følge opp barna med lekser. En informant forteller at det kan være vanskelig å selge et så lite tilbud, å overbevise foreldre om nytten. Noen foreldre syns dette er et for lite tilbud å bruke tid til å bringe barna til, spesielt de som har lang reiseavstand. I

⁶ Alle fireåringer kalles inn til kontroll ved helsestasjonene og gjennom Språk 4 registreres norsk ferdighetene.

⁷ Voksenopplæringen og lærerne i norskkurs for kvinner er viktig samarbeidspartner, både når det gjelder å rekruttere barn og foreldre til tilbudet, og i å gi innspill til tilbudets innhold. Kurset har implementert ICDP- programmet, og helsesøster er jevnlig inne og snakker om kosthold/helse. I norsk kursene for kvinnene brukes bøker og materiell, som også brukes i språkstimuleringen av barna. Barnebøker sies å være lette å lese også for voksne. Bøkene gir også de voksne innblikk i norsk kulturhistorie.

⁸ Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) består av den statlige Arbeids- og velferdsetaten (tidligere A-etat og trygdeetaten) og sosialtjenesten i kommunene.

familier der begge foreldrene jobber sies tilbudet å være for lite. De ønsker og trenger heltids barnehageplass. Når de ikke får barnehageplass, og dagmamma eller en slektning passer barnet får ikke barnet delta i språkgruppa. For at barnet skal kunne delta i språkgruppa er det en forutsetning at en forelder deltar, ikke en dagmamma eller en slektning. En informant sier at i realiteten er språkgruppene et tilbud for barn med en hjemmевærende forelder. Også på Sagene og i Grunerløkka bydel forteller informantene at foreldre takker nei til 4,5 timer 2 dager i uka fordi de syns tilbudet er for lite. Grunerløkka og Sagene hadde også som forutsetning da de startet opp tilbudet, at foreldre skulle delta. Dette viste seg imidlertid å være en stor hindring for rekrutteringen, og forutsetningen ble derfor fjernet. Foreldre er fortsatt velkomne, men de fleste barna deltar alene.

Andre årsaker som oppgis til at foreldre har sagt nei til tilbudet er at de har barn som kommer hjem fra skolen, som de ikke ville la være alene hjemme. Enkelte takker også nei til tilbudet fordi de reiser ut av landet med barnet i lange perioder.

4.3 Hvor mange barn, og hvilke barn deltar i tiltakene?

I oversikten over antallet barn som deltar i tiltakene ble det i en av bydelene oppgitt tall på hvor mange som deltok i tiltakene i november 2006, og i de tre andre bydelene tall på antall barn på det tidspunktet prosjektledere og pedagoger ble intervjuet i januar og februar 2007. Informanter fra to bydeler forteller om enkelte etnisk norske barn som har vært inntatt i tiltakene tidligere, men høsten 2006 var det ingen barn med norsk bakgrunn som fikk språkstimuleringstiltak. Det er også kun i enkelte tilfeller at barna har en forelder med minoritetsbakgrunn og en forelder med norsk bakgrunn. Nesten alle barna har foreldre der begge har minoritetsbakgrunn. Det er stor spredning på hvilken etnisk bakgrunn barna har. Land som nevnes er Pakistan, Somalia, Vietnam, Iran, Irak, Marokko, Gambia, Tyrkia, Sri Lanka, Algerie og Polen. Noen oppgis også å ha kurdisk og Albansk bakgrunn. I alle bydelene er det like mange jenter som gutter som benytter seg av tilbudene. De fleste barna er 4 år, den nest største gruppen er fem år. Enkelte barn er tre år.

Tabell 4.1 Antall barn som deltok i tiltak i de fire bydelene ved årsskiftet 2006/2007.⁹

Søndre Nordstrand	13
Grorud	29
Sagene	13
Grunerløkka	11
N	66

Det totale antallet barn som benyttet seg av tilbudene i de fire bydelene ved årsskiftet 2006/2007 var 66. Barn som har vært i tiltakene før dette tidspunktet, men som har sluttet, inngår ikke i oversikten. Grorud bydel har som sagt fått støtte fra 2005, og har også gitt tilbud i årene før de fikk økonomisk støtte fra Kunnskapsdepartementet. Det er også andre barn som har vært i tiltakene i de andre bydelene før kartleggingen som er foretatt i denne evalueringen.

⁹I Søndre Nordstrand og Grorud foreligger tall fra november 2006. I Sagene og Grunerløkka foreligger tall fra januar 2007.

4.4 Oppsummering

Den mest sentrale samarbeidspartneren er helsestasjonen som gjennom 4 års kontrollen kommer i kontakt med barn, og informerer foreldre om norsktilbudet. Både de som jobber i tiltakene og helsesøstre som er intervjuet forteller om et godt samarbeid, som det også er mulig å gjøre mer ut av ved å utveksle mer informasjon.

Bydelen som har tilbudt språkstimuleringstiltak over flere år har jobbet, og jobber mye med rekruttering, og klarer å motivere de fleste foreldrene til å si ja til tilbudene. De tre andre bydelene opplever rekruttering som et større problem, fordi tiltakene nettopp har startet opp, og ennå ikke er så godt kjent i bydelene. I alle bydelene fortelles det at geografisk avstand er den viktigste grunnen til at foreldre takker nei til språkstimuleringstiltakene. Om lag 66 barn fikk ved utgangen av 2006 tilbud i de fire bydelene.

Kapittel 5 En beskrivelse av tiltakene

Det ligger utenfor mandatet å evaluere det pedagogiske innholdet i språkstimuleringstiltakene som er gitt. Men, tiltakene er beskrevet ved å belyse følgende spørsmål: Hvor mange timer i uka gis tilbudet? Hva slags tilbud er gitt? Er det gitt individuelt eller i grupper? Hvilke metoder er benyttet? Har foreldrene deltatt i opplæringen? Det er også undersøkt hvor stabil deltakelsen har vært. Møter barna opp hver gang, eller har de mye fravær?

5.1 Hvor omfattende er tilbudet?

Antallet timer, og dager som tilbys varierer mellom bydelene. Tilbudene i bydelene Grorud, Sagene og Grunerløkka gis 9 timer fordelt over to dager per uke. På Sagene og Grunerløkka gis også et bibliotektilbud en tredje dag. I Søndre Nordstrand er tilbudet mindre omfattende. En dag i uka får barna et språkstimuleringstiltak en time, og foreldrene får et en times tilbud timen etter, der fokus er satt på hvordan de kan følge opp barna hjemme.

5.2 Hva slags tilbud er gitt?

Det er kun i Søndre Nordstrand at foreldrene har deltatt i tilbudet. I alle tiltakene har språkstimulering foregått gjennom lekeaktiviteter, og i hovedsak har det blitt jobbet med norsk språk i grupper. Tilbudene i Søndre Nordstrand skiller seg ut fra de andre ved i større grad å ha et skolepreg, og ved at barna har mindre tid til fri lek den timen i uka tiltaket foregår. Språkopplæringen i Søndre Nordstrand skjer gjennom aktiv deltakelse og lekeaktiviteter for barna, og gjennom fellesaktiviteter for mor/far og barn. Det benyttes språkpakker med fokusord, fokustavle, samt lotto og memory som støtter opp om det barna lærer. Videre blir bøker brukt som utgangspunkt for tema og aktiviteter i språkgruppene. I hver samling skjer det alltid både noe kjent og noe nytt. Det er en målsetting at alle skal oppleve mestring og ha det gøy. Etter at barna har deltatt i språkgruppe leker de fritt sammen med en assistent, mens pedagogene har samtale med foreldrene. Pedagogene forteller om det som er gjort i språkgruppen, og snakker med foreldrene om det de har gjort hjemme med barna siden sist de møttes. Foreldrene får tilbud om å låne med seg memory og lotto hjem som bygger på de ordene det er satt fokus på å lære i språkgruppa. Barna får også med seg en fokustavle med to nye ord for hver uke. Foreldrene blir oppfordret til først å lære barna ordet på morsmålet før de lærer ordet på norsk. Noen ganger er barna med på den første delen av samlingen med foreldrene. Når barna er til stede spiller foreldre og barn ulike spill slik at foreldre kan bli kjent med hvordan lotto og memory kombinert med benevning kan være med på å utvikle barnas begrepslæring. Foreldrene oppmuntres til å låne med bøker hjem.

Tilbudene i de andre bydelene er også undervisningsbaserte, men de er mer barnehagepregede sammenlignet med Søndre Nordstrand. I Grorud bydel fortelles det at de legger vekt på barnehagens rammeplan for pedagogisk utforming. Barna i Grorud, Sagene og Grunerløkka, får tilbudet flere timer, og også en dag mer i uka sammenlignet med Søndre Nordstrand. Det er derfor tid til et større innslag av fri lek, men både i samlingsstundene og når barna leker jobber de ansatte målrettet med dem med språk. Det fortelles i Grorud at i tillegg til å lære norsk, lærer barna å leke, dele med andre, og spise sunt. Selv om tilbudene har et barnehagepreg, er de et kortidstilbud med et mer komprimert og intenst opplegg sammenlignet med barnehager. Pedagogene har lange samlinger der det brukes mye sang, regler, dans og instrumenter for å utvikle norsk ferdighetene. Selv de barna som nettopp har begynt, og som ikke kan norsk kan være med på dette. Barna sitter i ring, trener på setninger, stiller hverandre spørsmål og svarer. Både morsmål og norsk brukes. Femåringene tilbys i tillegg ett eget skriveforberedende opplegg. Selv om foreldrene ikke deltar, har de som jobber i tilbudene et fokus også på dem. De er opptatt av hvordan familien har det, og ser på foreldrene som oppdragere. En informant sier ”Når barna ser vi liker foreldrene får barna respekt for foreldrene. De ser ikke på oss som hjelpere (Pedagog intervjuet i februar 2007)”. Deltakelse i ICDP- foreldregruppene som tilbys på norsk, somalisk, urdu eller tamilsk, sees på som et viktig forebyggende tiltak for å styrke og støtte foreldre i rollen som oppdragere for sine barn. Hvis ikke det passer å delta i foreldregruppe, og familien har mindre barn prøver de å få foreldrene til å gå i Åpen barnehage 2 dager i uka, hvor de også kan få veiledning av pedagog eller familieveileder ved behov. Familiene flytter mye, så barna slutter og begynner i tilbud hele tiden. Språkenheten er derfor opptatt av å fokusere på tilbud til foreldre som skal støtte og følge opp sine barn framover i skole og utdanning.

I tilbudene som gis i Sagene og Grunerløkka bydel er det også et fokus på familielæringsprinsipp. De har ønsket å involvere hele familien, og bevisstgjøre foreldre i forhold til skolestart. Da tiltakene ble opprettet prøvde de å få mødrene til å komme og være der sammen med barna. Det viste seg å være vanskelig å få til. Blant annet fordi 4–5-åringene hadde små søsken. I stedet for at foreldrene er tilstede i åpningstiden arrangeres nå ukentlige foreldregrupper. Innholdet i foreldregruppemøtene varierer, og kan være diskusjoner rundt ulike tema vedrørende barns læring. Foreldre har også mulighetene til å ta opp ting de vil diskutere med andre, og ulike fagpersoner inviteres til temabaserte møter. Akkurat som i Grorud har det vært en målsetting å både fokusere på norsk språk, og det sosiale. Språkstimuleringen skjer både individuelt, i smågrupper og til samlet barnegruppe. Språkstimulering skjer gjennom ulike aktiviteter hele dagen, for eksempel gjennom bake dag, aktivitet i gymsal, formingsaktivitet, besøk på skole, bibliotek etc. Ved å samtale rundt hverdagsaktiviteter lærer barn norske ord og begreper knyttet til konkrete situasjoner. Det foregår målrettet språkstimulering gjennom en til en dialog og gjennom litteraturformidling med hele gruppen på biblioteket. Pedagogene bruker snakkepakker, sang, rim, regler, eventyr og bøker, bilder, konkreter, turer, og generelle hverdagsaktiviteter og opplevelser som blir snakket om. Ulike aktiviteter blir fotografert, og bildene danner rammen rundt samtaler og gjenfortelling i etterkant. Språkstimulering foregår også gjennom lek pregede aktiviteter med tall, bokstaver og begreper knyttet opp mot skolestart.

5.3 Hvor stabil har deltakelsen vært?

Oppmøtet sies å være stabilt for de fleste i alle tiltakene som er undersøkt i de fire bydelene. Foreldrene viser at de prioriterer oppmøte, og kommer stort sett hver gang. Ansatte forteller

at det har vært noe bortfall på grunn av sykdom, og noen få barn slutter midt i semesteret. Årsakene som oppgis er reise til mors hjemland, at enkelte familier har store problemer som kan dreie seg om vold, en vanskelig situasjon med mange barn og dårlig økonomi. Det er gjennomført intervjuer med foreldre i to tiltak der ansatte ikke er intervjuet. Før foreldrene ble intervjuet svarte imidlertid ansatte på noen få spørsmål. I begge disse tiltakene ble det fortalt at oppmøtet var ustabilt. Fem av de seks foreldrene som er intervjuet forteller at deres barn har hatt et stabilt oppmøte. En sier at de ikke klarer å komme hver gang, fordi det er upraktisk for mor å følge barnet. Hun er hjemme med et handikappet barn, og far klarer ikke alltid å hente og bringe fordi han går på skole om dagen.

5.4 Oppsummering

Søndre Nordstrand skiller seg fra de andre bydelene ved å gi et mer skolepreget tilbud, som foreldrene deltar aktivt i. De andre bydelene gir et mer barnehagepreget tilbud flere timer, og en dag mer i uka. I alle bydelene er man opptatt av at foreldrene har en viktig rolle i forhold til barnas læring. Selv om det kun er i Søndre Nordstrand foreldrene deltar i tiltakene, er de som jobber i tiltak i de andre bydelene også opptatt av å kommunisere med, og motivere foreldrene til å følge opp barna. Oppmøtet er stabilt for de fleste barna som mottar tilbudene. Foreldrene prioriterer oppmøte, og barna deltar stort sett hver gang.

Kapittel 6 Hvordan oppleves tiltakene?

Hva slags nytte har barna og foreldre hatt av tiltakene? Har barna hatt glede av å delta, og har de fått bedre norskferdigheter? Har foreldrene deltatt og lært noe? Har foreldrene blitt informert om, oppmuntret til, motivert for og søkt barnehageplass?

6.1 Trives barna?

I alle tilbudene i de fire bydelene forteller pedagoger, assistenter og prosjektledere at de aller fleste av barna trives godt. De ser det selv, og får også positive tilbakemeldinger fra foreldrene. Det er en god stemning i barnegruppene, og barna gleder seg til å komme, både fordi de kan få leke med andre barn, og lære. Barna har vært lenge hjemme, er uthvilte og fordi dette er kortidstilbud, og de er motiverte for å lære. I starten sies det at enkelte av barna er usikre fordi de ikke er vant til å være borte fra foreldrene, og fordi de ikke kan snakke, eller snakker dårlig norsk. Men etter hvert som barna tilvennes blir de trygge.

Foreldrene forteller også i intervjuene at barna deres trives. Barna er motiverte og gleder seg til å komme. Foreldrene forteller at de ansatte er snille. Ei mor sier *”datteren min trives godt her. Hun får mye oppmerksomhet. Jeg har mye å gjøre hjemme, og har ikke tid. Her kan hun stille spørsmål og få svar.”* En informant forteller at barnet blir veldig skuffet når de blir ringt opp kort tid i forveien og fortalt at de ikke kan tilby språktilbudet den dagen på grunn av sykdom. Barnet gleder seg veldig, og blir frustrert når hun må være hjemme i stedet. Foreldre forteller og at noen av barna synes det er trist at de ikke kan gå til barnehagen, der språkstimuleringstiltaket gis, hver dag. De ønsker å leke mer med de andre barna som går i barnehagen.

6.2 Språkutvikling

Ansatte i tiltak i alle de fire bydelene forteller at det er stor variasjon i barnas norsk ferdigheter, fra å ikke kunne noe til å snakke godt norsk. Det er også varierende hvor fort barna lærer. De som ikke kan snakke norsk når de begynner i språktilbudet bruker lenger tid på å lære sammenlignet med de som kan noe, eller mye norsk. Hvor raskt barna lærer avhenger også av om de benytter seg av andre tilbud, som for eksempel åpen barnehage, de dagene de ikke deltar i språkgruppene. Det framheves at barna ikke bare lærer norsk, men også sosiale ferdigheter i språkstimuleringstiltakene, som igjen er en viktig forutsetning for å lære språk. Barna som kan lite norsk lærer av de barna som er flinke til å snakke. Alle ansatte som er intervjuet framhever at for å lære norsk godt er det viktig at barna lærer sitt eget språk. De oppmuntrer foreldre til å stimulere barnas språkutvikling, og i samlingsstunder brukes ord både på norsk og på språk barna snakker hjemme. I en bydel er det gjort enkelte små undersøkelser der de har sammenlignet barn i skolen som har deltatt i språktilbud før skolestart, med barn som ikke har mottatt

noe språktilbud eller gått i barnehage, og funnet at de som har deltatt i tilbudene har en bedre utvikling på skolen. Alle ansatte som er intervjuet sier at språktilbudene har vært viktige for at barna har fått bedre norsk ferdigheter. Også ansatte i tiltakene som kun gir barna en time språkopplæring, og foreldrene et tilbud en time i uka, forteller at de er overrasket over hvor mye barna har lært. En viktig grunn til at barna har hatt, som de sier en "fantastisk" læringskurve i disse tilbudene er at foreldrene har fulgt opp med å gjøre lekser sammen med barna.

Selv om de ansatte sier at tilbudene er nyttige sier de at barna ville lært mer om de gikk i barnehage hver dag. Det sies imidlertid at det er et problem både i språkstimuleringstiltakene og barnehagene at det ikke er noen, eller bare få barn med norsk bakgrunn der. En pedagog sier følgende: *"Det skal veldig mye til å lære et språk ordentlig. Det er vanskelig å lære språk. De bor i gettoer. Det er annerledes om de bor i det norske. De kommer og lukker seg inne med sin familie.. Femåringene hadde ikke lært noe norsk om vi ikke hadde fått fatt i de"* (Pedagog intervjuet januar 2007).

Alle foreldrene mener at tilbudet er for lite, og at barna burde fått det flere ganger i uka. Til tross for at tilbudet oppfattes som for lite forteller alle at de ser at barna har utviklet sine norske språklige ferdigheter. Foreldrene forteller at barna lærer mange nye ord og forteller om de hjemme. En forelder sier at barnet lærer å sitte rolig og konsentrere seg. I tillegg til å lære norsk forteller de at barna lærer sosiale ferdigheter og regler. To foreldre forteller også at barna lærer å spise sunn mat.

6.3 Foreldredeltakelse

Med unntak av tiltakene i en bydel er ikke foreldrene tilstede, og læres heller ikke opp til å følge opp barna med lekser hjemme. I de to tiltakene foreldre er tilstede forteller ansatte at også foreldrene får språklig utbytte av tilbudene fordi de er så involvert i barnas læring. Ansatte som er intervjuet, også i tilbud i de tre andre bydelene, forteller at de er opptatt av å få til en god dialog med foreldrene. De forteller om tilbudet, og forsøker å bli kjent med barna og familiene. Selv om foreldrene ikke deltar direkte sier noen av informantene at foreldrene også har nytte av tiltakene. Ei sier at familier kommer seg ut av leiligheter, og flere påpeker at foreldre blir kjent med hverandre fordi de treffes når de henter og bringer barn. I noen tiltak deltar foreldre i foreldregupper. De ansatte sier at de ser forskjeller på språkutviklingen til barna som har foreldre som deltar i en slik gruppe og de som ikke deltar.

Foreldre som er intervjuet forteller også at de lærer norske ord gjennom at barna deltar i språkstimuleringstiltakene. Barna forteller hjemme hva de har lært. To mødre forteller at de ikke bare lærer norske ord av barna fordi de går i språkstimuleringstiltakene. Barna forteller dem om klær og sunn mat, og mødrene sier at det er kjempeviktig at de gjør det. Foreldre sier også at tiltakene gjør at de kommer seg ut av leiligheten og treffer andre, både ansatte som de kan snakke litt norsk med uten å føle seg dumme, og andre foreldre som de blir kjent med. Ei mor sier: *"Vi kvinner blir mer sosiale"*. I ett av tilbudene forteller imidlertid to informanter at de har lite kontakt med de ansatte og at de ikke har blitt kjent med noen av foreldrene. Da disse to møtte hverandre da ble intervjuet fortalte de at det var første gang de snakket sammen.

6.4 Sluses barna videre til barnehage?

Både prosjektledere og ansatte i tiltakene i alle de fire bydelene gir uttrykk for at barna hadde hatt et enda større utbytte av å gå i barnehage, og at barna burde begynt å gå i barnehage i hvert fall fra de var tre år. Ansatte sier at de jobber mye for å få foreldrene til å søke barnehageplass. De forteller foreldrene om barnehagetilbudet i bydelen, om åpen barnehage, og hjelper dem med å skrive og sende søknader. Assistentene i gruppene, som også jobber i barnehagene, sies å være et viktig bindeledd mellom språkgruppe og barnehage, og likeså leder i åpen barnehage og minigruppe som har ønsket familiene velkommen til disse tilbudene.

Det foreligger ingen fullstendig oversikt over hvor mange av barna som har deltatt i språkgruppe som deretter har fått barnehageplass. Heller ikke om søknad om barnehageplass kan relateres direkte til deltakelse i noen av tiltakene. Selv om det ikke foreligger tall, forteller ansatte at foreldre har søkt barnehageplass etter å ha fått mer informasjon gjennom språkstimuleringstiltakene, og også at barn har begynt i åpen barnehage fordi de har informert om denne. I prinsippet ønsker alle våre informanter blant de ansatte at barna i tiltakene skal sluses videre til barnehager, men det sies å være vanskelig å få til. De fleste sier at dette ikke skyldes at foreldrene ikke ønsker barnehageplass, men at det er mangel på barnehageplasser. Ansatte forteller om barn det er søkt for, men som ikke har fått plass, og de forteller om foreldre som har latt være å søke fordi de vet at det ikke finnes nok plasser.

I ett av tiltakene i Grorud bydel forteller en ansatt at de tidligere var opptatt av å få barn over i barnehage, men at de ikke er det i dag. Mange av barna har et tilbud hver dag fordi de benytter seg av et annet tilbud i barnehagen de andre dagene. Dessuten ser de også at enkelte av foreldrene ikke har kapasitet til å følge opp mer enn de to dagene språkstimuleringstiltaket gis.

I tilbudene i Sagene og Grunerløkka bydel sier de ansatte at de fleste, bortimot alle foreldre til barna i språkgruppene, mener at barna deres trenger barnehageplass. Ansatte forteller at de kjenner til at 10 av de barna som har gått i språkgruppene har begynt i barnehage og de visste på intervjuutidspunktet om 2 barn som det er søkt for. Informantene sier at de tror at det å få et innblikk i hva en barnehage er, og hva barna lærer der motiverer foreldrene til å søke barnehageplass. Noen av barna har sluttet i språkgruppene fordi det har blitt valgt fleksibel skolestart for dem.

Alle de seks foreldrene som er intervjuet ønsker barnehageplass til barna. Fem sier at en nødvendig forutsetning er at plassen er gratis, og at de hadde villet benytte seg av et gratis kjernetidstilbud. De ville ikke benyttet seg av et heldagstilbud der de må betale de resterende tilbudene. En informant vil ha et heldagstilbud. Alle foreldrene er positivt innstilt til barnehage, og mener barna hadde hatt et enda større språklig utbytte av et slikt tilbud. Foreldrene har noe ulik oppfatning om når de mener det er passelig at barna begynner i barnehage. 2, 3 og 4 år oppgis. Svarene overenstemmer med funn i undersøkelser som er gjennomført av Djuve og Pettersen (1998)¹⁰ og Kavli (2001)¹¹ der dette spørsmålet ble stilt til en rekke landgrupper.

¹⁰ Djuve, Anne Britt og Hanne Cecilie Pettersen (1998), Må de være ute om vinteren? Oppfatninger om bruk av barnehager i fem etniske grupper i Oslo. Fafo-rapport 262.

¹¹ Kavli, Hanne Cecilie (2001), En dråpe, men i hvilket hav? Kontantstøttens konsekvenser for barnehagebruk blant etniske minoriteter. Fafo-rapport 349.

6.5 Oppsummering

Både ansatte og foreldre forteller at barna trives i språkstimuleringstiltakene. Det er stor variasjon i språknivået til barna når de begynner i tiltakene, og det er derfor også stor variasjon i hvor godt norsk barna lærer. Alle barna sies å ha nytte av språktilbudene. Intensjonen med språkstimuleringstilbudene er ikke at de skal konkurrere med barnehager. Med unntak av i to tiltak jobber de ansatte med å få foreldrene til å søke barnehageplass. Alle ansatte i alle tiltakene mener imidlertid at barna hadde hatt lært mye mer om de hadde gått i barnehage hver dag. Fordi det tar lang tid å lære et språk mener de at barna burde begynt i barnehage allerede da de var 2 eller 3 år gamle. Det påpekes imidlertid at for at barna skal lære godt norsk i barnehagene må det også gis et språkopplæringstilbud i disse, spesielt i de barnehagene der nesten alle, eller alle barna, er minoritetsbarn og ikke kan lære norsk språk av norsktalende barn. I de fleste tiltakene forteller de ansatte at de fleste av foreldrene ønsker barnehageplass til barna. Flere barn "sluses" også videre til barnehage, men i enkelte av tilbudene stopper det opp på grunn av mangel på barnehageplasser. Det sies også at ikke alle foreldre har kapasitet til å følge barna til og fra et tilbud hver dag, og at det derfor er svært viktig å kunne tilby et språkstimuleringstiltak kun to ganger i uka til disse.

Kapittel 7 Avslutning

7.1 Barnehagedekning for 3–5-åringer varierer mellom bydelene

De fleste 3–5-åringer i Oslo i dag har barnehageplass. Dette gjelder også de fire bydelene som inngår i denne evalueringen. Ifølge Oslo statistikken var dekningsgraden per 15 desember 2006 på 86 prosent i Søndre Nordstrand, 73 prosent i Sagene bydel, 71 prosent i Grorud og 67 prosent i Grünerløkka bydel. Kommunen har ikke oversikt over antallet minoritetsspråklige barn i denne aldersgruppen som går i barnehage og hvordan dette eventuelt varierer mellom landgrupper og aldersgrupper, noe som gjør det vanskelig å følge utviklingen på dette området som representerer en integreringspolitisk målsetting.

7.2 Økonomi og geografisk avstand er hyppigst oppgitte grunn til at barna ikke går i barnehage

Det kan ikke på bakgrunn av intervjuene med prosjektledere, ansatte i språkstimuleringsstilbudene, helsesøstre og foreldre gis en enkelt forklaring på hvorfor de barna som omfattes av språkstimuleringsstilbudet ikke går i barnehage. Til tross for at økonomi og geografisk avstand oppgis som de to største hindringene, dreier det seg om flere, og i mange familier ikke kun en grunn. Hva som er årsakene varierer fra familie til familie. En forklaring er at ikke alle barn får barnehageplass, selv om foreldrene ønsker det og har søkt. En annen grunn som oppgis av prosjektledere, ansatte og helsesøstre er at noen foreldre er skeptiske og har lite kjennskap til hva en barnehage er. Det sies også at foreldre som ser det som en selvfølge at barnet skal være hjemme fordi mor er hjemmeværende. I familier med hjemmeværende mødre, og ofte med flere barn, har dessuten ikke familien råd til å betale for barnehageplass. Familien lever kun av en inntekt. Foreldre kan også oppleve det som for komplisert og tidkrevende å forholde seg til "byråkratiet" rundt det å søke og ha barnehageplass. Spesielt i familier der en eller begge foreldre har begrensede norskerferdigheter vil det å skriftlig søke barnehageplass gjennom utfylling av et skjema kunne fortone seg som en nokså stor barriere. I slike tilfeller kan – og har - de ansatte i språkstimuleringsiltakene spilt en rolle gjennom å bistå med utfylling av søknader. Noen mødre oppholder seg store deler av året i hjemlandet og barna slutter i barnehagen på grunn av reisene. Andre grunner som er oppgitt er at foreldre kan oppleve tilvenningsproblemer når barnet begynner i en barnehage, eller foreldre reagerer på hygieniske forhold, og tar barnet ut av barnehagen. Enkelte av familiene sies å ha så store problemer at de ikke klarer å følge opp barnet slik at det får en stabil tilknytning til en barnehage. En siste forklaring som kom fram i intervjuene er at for enkelte dreier det seg om et bevisst valg der mor ønsker å være hjemme

og følge opp barna aktivt når de er små, og unngå en stresset hverdag. Foreldrene er gjerne ressurssterke. Disse tar et bevisst valg om å unngå stress.

7.3 Bydelene har organisert og utformet tiltakene forskjellig

To av bydelene viderefører allerede eksisterende tilbud, mens to bydeler har, ved hjelp av midlene fra Kunnskapsdepartementet, startet opp helt nye tiltak. Bydelene som er evaluert har også valgt ulikt i forhold til om de vil samarbeide om tiltak. To gir tilbud i sin egen bydel, uten å dele på pedagoger, mens de to bydelene som har startet opp helt nye tiltak har valgt å samarbeide om tiltakene. De to førstnevnte bydelene har ønsket å bruke sine personalressurser i flere forskjellige tiltak i bydelen, som språkopplæring i barnehager, foreldreveiledning og veiledning av personale i barnehagene. Språkstimuleringsstilbudene gis i ulike lokaler, som barnehager, skolefritidsordning, fritidsklubb og helsestasjoner.

En av de fire bydelene skiller seg ut ved å gi tilbud som er mer ”skolepreget”. Tilbudet som gis er mindre omfattende enn de andre, kun en time hver til barna og foreldrene i uka i det ene tiltaket, og en time til sammen til barn og foreldre i det andre tiltaket. Etter språkopplæringen har barna mulighet til å leke sammen en stund før de og foreldrene går. I de andre tiltakene deltar ikke foreldrene, og følger heller ikke opp med å hjelpe barna med lekser til neste gang. Barna i disse bydelene får ett tilbud ca fire timer to ganger i uka. Også disse språkstimuleringsstilbudene er intense, men barna får mer tid til lek, og i noen språkgrupper får barna også leke ute med barnehagebarna som går i barnehagen der språkgruppa samles.

7.4 Flest barn rekrutteres gjennom helsestasjon

Det er lagt ned mye arbeid for å rekruttere barn til tiltakene. Det går både ut på å gjøre tiltakene kjent, informere om hva de går ut på, og motivere foreldre til å benytte tilbudet for barna sine. Bydelen som har gitt denne typen tilbud over flere år, har brukt forskjellige fremgangsmåter, og samarbeidet med flere om rekruttering. De klarer i dag å motivere de fleste foreldre til å si ja til språkstimuleringsstilbudet. ”Ildsjeler” har spilt en stor rolle i dette arbeidet. De tre andre bydelene, som ikke har holdt på så lenge, opplever rekruttering som et større problem, men også at det er lettere å rekruttere i dag enn da de startet opp. De ansatte i tiltakene oppfatter at stor geografisk avstand mellom hjem og språkstimuleringsstilbud er viktigste grunn til at noen foreldre takker nei til å delta. Et flertall av barna i de fire bydelene rekrutteres til tiltakene gjennom Helsestasjonen som kommer i kontakt med familiene gjennom Språk 4 kartleggingen, men det er også andre samarbeidspartnere, som for eksempel skole, barnehage, åpen barnehage, norsk kurs for kvinner, barnevern, bibliotek og NAV inne i bildet. Om lag 66 barn fikk ved utgangen av 2006 et tilbud i de fire bydelene.

7.5 Barna trives, og lærer

Både ansatte og foreldre forteller at barna trives i språkstimuleringstiltakene. Det er stor variasjon i hvor godt norsk barna lærer å snakke, men alle barna sies å ha et språklig utbytte av tilbudene. I tillegg til å lære norsk forteller de at barna lærer sosiale ferdigheter, som også er en forutsetning for språkutviklingen. Både ansatte og foreldre som er intervjuet ønsker, i hovedsak, at barna kan gå i barnehage hver dag. De sier at barna ville lært norsk bedre om de gikk i barnehagen hver dag, men en forutsetning sies å være at det tilbys språkopplæring i barnehagen.

7.6 Noen av barna sluses videre til barnehage

Det er per i dag ikke mulig å tallfeste hvor mange av barna som har begynt i barnehage på grunn av språkstimuleringstilbudene. Noen av foreldre hadde søkt barnehageplass før barna begynte i språkgruppene, og sluttet i gruppa da de fikk barnehageplass. Noen av de som hadde søkt fikk imidlertid ikke plass og har derfor fortsatt å gå i språkgruppa fram til skolestart. Det fortelles også om foreldre som har endret innstilling til barnehage på grunn av erfaringene med språkstimuleringstilbudene, og som har fått hjelp av ansatte med å fylle ut søknad, og også fått barnhageplass. Flere barn sies å ha blitt sluset videre til barnehage. I de fleste tiltakene forteller ansatte at foreldre ønsker barnehageplass til 4–5-åringene. Alle de seks foreldrene som er intervjuet forteller at de ønsker barnehageplass. Ut i fra intervjuene som er gjennomført ser det ut til å være behov for flere barnehageplasser, gratis tilbud, og hjelp, til de foreldre som trenger det, med å skrive søknader. Store barnefamilier, uten bil, som ikke har barnehagetilbud i nærheten trenger også hjelp for å få til å bringe og hente barn.

7.7 Hva nå?

Noen av bydelene har deltatt i forsøk med Gratis kjernetid der femåringer har fått et gratis barnehagetilbud 4 timer per dag. Foreldre må betale de resterende timene for de barna som benytter seg av et heldagstilbud. I fjor deltok Stovner, Grorud, Alna, Bjerke og Søndre Nordstrand i forsøket med gratis kjernetid. Fra høsten 2007 innføres Gratis kjernetid også for fireåringer i de fem bydelene som er nevnt over. Sagene og Grunerløkka deltar ikke i forsøket. Arbeids- og inkluderingsdepartementet dekker utgiftene for Gratis kjernetid, mens Oslo kommune har bevilget nye midler til språkstimuleringstiltakene, og fra 2008 vil alle bydelene i Oslo få midler til denne typen tilbud. Et sentralt spørsmål som kan stilles er: Vil innføringen av Gratis kjernetid føre til at språkstimuleringstilbudene til 4–5-åringene som ikke går i barnehage bli overflødig? Antakeligvis er det for tidlig å svare på spørsmålet. Foreldre og ansatte i tilbudene sier det er økonomi som har størst betydning for om familier med minoritetsbakgrunn kan benytte seg av barnehage. Mange vil sannsynligvis ikke ha råd til heldagsplass for barna. En forutsetning for at det skal være mulig å få barn med minoritetsbakgrunn til å gå i barnehage vil derfor være at bydelene kan tilby nok kortidsplasser sånn at tilbudet blir helt gratis for disse. Foreldre som har blitt intervjuet har fortalt at de ikke vil ha råd til en heldagsplass.

I tillegg til økonomi, syn på barnets beste og problemer knyttet til transport, utenlandsreiser og vanskelige familieforhold – kommer poenget med ressurser til aktiv språkstimulering. Har barnehagene tilstrekkelig med ressurser til å møte behovene på dette området, spesielt i de innvandrerfremtette delene av byen? På bakgrunn av intervjuene både med foreldre og ansatte er det mye som tyder på at de aller fleste som benytter seg av språkgruppene vil takke ja til et gratis barnehagetilbud. Men, det kan også se ut som at enkelte vil takke nei. En tospråklig assistent sier følgende: *”Selv om vi får gratis kjernetid, og nok barnehageplasser vil det alltid være noen som faller utenfor. En liten sårbar gruppe man må tenke på. Derfor er dette et viktig tiltak (Intervju med tospråklig assistent i desember 2007).* Ifølge intervjuene med enkelte av de ansatte i språkstimuleringstilbudene er det foreldre som så vidt har kapasitet til å følge barna til og fra tilbudene to dager i uka. En viktig forutsetning for at barna skal kunne få et tilbud fem dager i uka vil for noen være at de får hjelp til å hente og bringe barna. Store barneflokker, lang vei til barnehagen, og det å ikke ha bil er hindringer. Enkelte barn kommer også fra familier med store problemer, og mødrene klarer ikke å sørge for at barna har et stabilt oppmøte til språkgruppene. Det kan tenkes at det kan bli vanskelig å få disse til å benytte seg av et barnehagetilbud hver dag. Barnehagene kan komme til å stå ovenfor en stor utfordring for å få til et stabilt oppmøte fra disse. Til slutt, enkelte foreldre som ville sagt ja til språkgruppe kan være imot et tilbud fem dager i uka selv om det er gratis, fordi de mener barna har best av å være hjemme med mor og søsken det meste av tiden.

Det er en liten gruppe barn med minoritetsbakgrunn som helsestasjonene ikke kommer i kontakt med. I enkelte bydeler er dette et nokså stort problem. Disse barna er kanskje de mest sårbare med tanke på framtidig skolegang og integrering i arbeidslivet, fordi de faller helt utenfor. De får verken tilbud om språkgrupper eller barnehageplass. Det er en stor utfordring å nå disse, og spørsmål som kan diskuteres for å få til dette er for det første om det bør være en oppmøteplikt til 4-års kontroll på helsestasjon. Et annet er om helsesøstre skal pålegges å gå på hjemmebesøk dersom helsestasjonen ikke lykkes med å komme i kontakt med foreldrene når de etter gjentatte henvendelser lar være å møte opp på helsestasjonen med fireåringen. Om helsestasjonene klarer å komme i kontakt med og følge opp barn som foreldre ikke tar med til 4 års kontroll er også ressursavhengig. På bakgrunn av de intervjuene som er gjennomført ved helsestasjonene i denne evalueringen er det mye som tyder på at det er store variasjoner i forhold til om helsestasjonene har nok ressurser til å følge opp disse barna.

Hjemmebarna

De fleste 4–5-åringer i Oslo i dag har barnehageplass. Et mindretall går imidlertid ikke i barnehage, og blant disse er det barn med mangelfulle ferdigheter i norsk språk. Disse barna har et dårligere utgangspunkt enn andre barn når de begynner på skolen, og risikerer å bli hengende etter gjennom hele skolegangen. De er også sårbare med tanke på framtidig integrering i arbeidslivet. Oslo kommune har med midler fra Kunnskapsdepartementet gjennomført et toårig forsøk som går ut på å tilby 4–5-åringer som ikke går i barnehage og som trenger det, grunnleggende norsk opplæring før skolestart. Fafo har evaluert tiltakene som er blitt gjennomført i de fire bydelene som inngår i forsøket.

